

אברהם לוינסון

א

איש השפע היה אברהם לוינסון. ממעינות רבים הרווה את צמאנו לידיעה ומעינינו שפע ללא הרף וללא־הפסקה, משחר ילדותו ועד אשר ירד עליו אסון המחלה. אשר הכריעתו. היה חלקו טוב ומידתו „מהיר לשמוע וקשה לאבד“. הרבה שנה וקרא, שמע וספג, קלט וחדר למעמקי המשנות והסוגיות, ומידיעתו היה מחלק לבריות בנדיבות־לב וביד פתוחה. והיתה נתינתו בכחינת פיזור ובכל מקום היותו היה מפזר סביבו — לציבור ולפרט — רוב עושר שבמחשבה, שירה, אמנות, חידוד, צורת־ביטוי. ואם כי לכאורה היה בפיזור הזה משום קלות־הנתינה, הרי בזה היה כוחו של האיש לוינסון, ריכוז לשם פיזור.

והיה גם בחיצוניותו — בריות־גופא, מאור־פנים, הליכה מזורזת, הבעה שבתנועת־יד — משום ביטוי לשפע הפנימי, שהגיע לידי שלימותו עת עלותו על הבמה, כנואם וכמריצה ודבריו ורעיונותיו שפעו בורם מתמיד שאינו פוסק וככל שהוא שולח את מעיינותיו הוצה, הם מחמלאים והולכים ומרוויים את סביבם.

היה לוינסון סופר, משורר, היסטוריון של התנועה הלאומית והעברית. מתרגם ועורך, נואם מזהיר, איש ציבור ואיש התנועה והמפלגה. בכל מעשה אשר עשה ובכל עבודה אשר עבד היה משקיע את כל כוחות־הנפש שלו. לא הבדיל בין המעשה הקטן והגדול, את שניהם עשה מתוך התלהבות, מסירות, מתוך להט שבמזג וסערת־רוח. ולא משום שלא הבחין בין מעשה קטן לגדול, בין עשייה לשעה ובין עשייה לשם עתיד, בין יסוד להמשך, אלא משום שכל מעשה בו עסק — בדיבור, בכתב ובעשייה — היה אצלו העיקר באותה שעה. היתה זו מידתו של רבי משה מקוברין, שאף הוא היה בעל שפע, „שפע של דיוקן ודוגמה, של חיים בפועל“ (מ. בובר) ואשר עליו מסופר: — אחרי פטירתו נשאל אחד מתלמידיו: — איזה דבר היה עיקר אצל רבך? — והיתה חשובתי: — מה שנתעסק בו אותה שעה היה אצלו העיקר.

שליה ציבור נאמן לשולחיו היה לוינסון. את אשר קיבל על עצמו ואת אשר הוטל עליו מטעם הציבור מילא במלוא היכולת, בכרכת הכשרון, בנאמנות ובמסירות, אולם היה קודם כל ומעל לכל שליח עצמו. לפני שעורר אחרים היתה לו התעוררות עצמית, שנבעה מחו־תוכו, ששאבה ממקורות פנימיים, שנתברכה בשפע מחשבה, שכוח־הדיחה שלה היתה ההכרה העמוקה, והתעוררות זו היא שליותה אותו במעשה אשר עשה בשליחות הציבור, אשר הוטלה עליו מכות התעוררותו הוא.

שליח ציבור ואיש הציבור, איש רעים להתרועע ומשפיע שפע רב בכל מסיבת־ציבור ומסיבת־רעים. אוהב הבריות ומקרן — ועם כל זה נעמה לו ההתבודדות, פינת־

הסתר של הגות-עצמית וריכוז-פנימי, שביל היחיד שבו נתגלתה כל עצמיותו. היתה מעין היאבקות-תמיד בין האמן שבו ובין איש הציבור. יש וגבר בצר היצירה וכבש את כל מסתרי-נפשו ויש והתעצמה השאיפה הציבורית וסלטלה אותו בסערת תנועה ועשייה, והיה כי התחברו יחד והתערבו זה בזה וידעה נפשו מאבק-יצרים וסבלי-יצירה. ובין „היחידים ברשות רבים“ — מקום מיוחד לאברהם לוינסון ועל ייחוד-היחידות שלו עוד יספרו רבים, שהיו קרובים לו ואשר ליוו אותו בשעות-היחידות הרבות שלו מקרוב ומרחוק.

ב

יש אישים שמעשיהם הם תולדותם. תולדותיו של אברהם לוינסון צרורות גם במעשיו הגלויים לרבים בני דורו וגם בירושתו הרוחנית-הספרותית הגדולה שהניח אחריה, בספרים, בחוברות, במאמרים, בתרגומים, בהם גילוי-כשרונו, מיטב-הגיגו, עתרת-פעולתו ועושר-חייו.

היו לו תחנות-בינים בחייו רבי-המעשה עד שהגיע לתחנה האחרונה, אליה חתר מתוך געגועי-ילדות ונערות, מתוך השקפת-עולם אישית ותנועתית, מתוך פעלתנות ציבורית, מתוך שאיפת-נפש לזהות — לזו התחנה של מקלט בטוח, בית לאומי ומדינת ישראל. והיו תחנות-הפרוודור האלה הכנה מתוך מאמץ עליון לשם כניסה לטרקלין, טרקלין היחיד והאומה.

לידתו בלודז „עיר מיוחדת ויחידה במינה“, „עיר ללא יחש ומסורת היסטורית“, עיר עבודה ש„הכל ספוג בה ריח עמל וזיעה“ ו„על רקע החמרנות המופרזת והמעשית המבוהקת של לודז, היה משום פרדוכסליות מופלאה בחלוציותה הטרבית העברית“, כך ראה א. ל. את עיר מולדתו לודז.

האב, ר' נחמן, בעל-בית אמיד. בא ללודז בגיל צעיר ובכוחות עצמו הגיע למעמד מכובד, בפרנסה ובחי הציבור. עוסק בצרכי ציבור שלא על מנת לקבל פרס. מקובל על הציבור ועל בני מעמדו. משמש כבורר בסכסוכים בין איש לרעהו. שומר דת וליברלי בחינוך בניו. נותן יד לציונות ובבית ספריה עברית. החינוך לבנות ולבנים ניתן בחדר ובהתבגרותם בכתיב-אולפנא כלליים, גימנסיה ואוניברסיטה. שאיפתו שיהיו יהודים נאמנים ויחד עם זה חוסים בצל ההשכלה הכללית. אינו מטיל עליהם מרות-יתירה ונהנה מכיבוד אב ונחת-בנים.

האם, מרים, לבית זארון כשאווילי, אשה צנועה, עקרת-בית ואם מסורה לשבעה ילדיה — חמישה בנים ושתי בנות — ואברהם הוא הבכור ונהנה מחיבה יתירה. בית יהודי ספוג חמימות בימי התול ושמתח שבת וחג.

ראשית חינוכו בחדר ואחר-כך ב„חדר המחוקק“ של ר' חיים יעקב קרמר „המשכיל, הפדגוג ואחד העסקנים של דור חיבת-ציון“. מורו ורבו זה נטע בו את הניצנים הראשונים לחיבת-ציון, שבשלה ונשאה פרי בשנות התבגרותו. החוק שקבע אחוזים למספר התלמידים היהודים בכתיב-הספר התיכוניים ברזיסיה מנע ממנו להמשיך

לימודיו בעיר מולדתו ועליכן נשלח ללמוד בגימנסיה באלכסנדריה שבפלך לובלין. עם סיום לימודיו בגימנסיה ולאחר תקופה קצרה של לימודים בפקולטה לריפוי שיניים הוא מתחיל בלימודי הרפואה באוניברסיטה בלייפציג. אולם לאחר זמן הוא בא לידי הכרה, שאין מקצוע הרפואה מתאים לשאיפותיו. מטרתו היא לא להביא מרפא לפרט החולה והסובל, כי אם להגן על העם הנדכה והנרדף. עליו ללמוד משפטים כדי שיוכל לצאת להגנת אחיו, להיאבק על זכויותיהם, להוקיע את רודפיהם ולהוכיח את צדקתם. את מסקנתו זו הוא מודיע לאביו, אשר אינו מוחה בידו ואברהם מחליט להחליף את הפקולטה לרפואה בפקולטה למשפטים. וכאשר לא ניתן לו להיכנס מיד לפקולטה זו, הוא לומד שנה בפקולטה למתימטיקה בוורשה על מנת להחליף אחר-כך פקולטה בפקולטה. את חוק לימודיו סיים ברוסטוב על דון, במקום שם נדדה האוניברסיטה מוורשה בזמן המלחמה. וכך היה לאיש הדין והמשפט אף-על-פי שדרך חייו בהגנה על אחיו היהודים ולגאולתם בארץ-מולדתם, היתה אחרת לגמרי.

פעולתו בשדה התרבות העברית מתחילה עוד בשנת תרע"א, כאשר יחד עם המשורר יצחק קצנלסון, חבר-נעוריו, אשר „למעלה משלושים שנה הייתי קשור אליו קשרי אחוה וידידות נאמנה“, יסדו את ה„במה העברית“, התיאטרון העברי הראשון ברוסיה. בשנת תרע"ג הופיעה להקה זו בקונגרס הציוני האחד-עשר בווינה במחזות „הגיסו החדש“ של הרצל ו„אוריאל אקוסטה“ של גוצקוב. בתנועה הציונית היה פעיל באגודת הסטודנטים „ירדנה“ באוניברסיטה של ורשה.

ואז התעורר בו הרצון להכיר את ארץ-חלומותיו מקרוב ובשנת תרע"ד הוא בא לביקור ראשון בארץ, ממנה הוא שולח לאביו את המכתב-החברת של שבועון הומוריסטי „צפחית בדבש“, שעם כל ה„שובבות“ ו„מעשה-נערות“ שבו הוא מראה על חדירה נאמנה להווי החדש שהתחיל לתת את אותותיו הראשונים במציאות הארצישראלית אז. המלחמה מצאה אותו בארץ וברוב עמל ויגיעה חזר הביתה. לאחר סיום לימודיו עשה את ביתו בחרקוב, שם נפגש עם משפחתו שמאמת המלחמה וגזירת המלכות נדדה אף היא לשם.

עם פרוץ המהפכה ברוסיה בפברואר 1917, קמה לתחייה התנועה הציונית. מחנה צעירי ציון גדל והקיף רבבות צעירים מכל החוגים ביהדות רוסיה. „נוער אינטליגנטי מפלכי ליטא, אלמנטים מתבוללים למחצה מפלכי רוסיה הפנימיים ומפלכי הצפון וסיביר, קרים וקוקו, עסקנים צעירים מפלטי פולין, חניכי מסורת ציונית ממרכזי הדרום, מחנה עצום של בעלי מקצועות הפשיים, אומנים וסוחרים זעירים, פקידים ושוליות, מורים וסטודנטים, מגווני לשון, רמה תרבותית, מוצא סוציאלי — כזו היתה התנועה הצעירה המתחדשת העממית“ („בראשית התנועה“ — אברהם לוינסון).

עם התכנס ה„ועידה הציונית השביעית החפשית“ בפטרוגראד, במאי 1917, התכנסה גם הועידה השניה של הפרקציה העממית צעירי ציון. בוועידה זו הופיע לוינסון כאחד הפעילים בזרם העמלני יחד עם חיים גרינברג ז"ל. כשאוקראינה נותקה מרוסיה המרכזית, לאחר מהפכת אוקטובר, קמה לשכה מרכזית באוקראינה (קודם בחרקוב

ואח"כ בקיוב), שהוציאה את שבועון המפלגה „ערד און ארבעט“, שא. לוינסון השתתף בעריכתו. בחוברת „בראשית התנועה“, אינו מבליט המחבר את מקומו הוא בתנועה בימים ההם, אולם עובדה היא שתקופת חרקוב היא תקופת התגלותו של לוינסון בפעולה הציבורית הציונית. כבר אז היה אחד ממבטאי הראשיים בעל-פה ובכתב. הוא שר אז את ההימנון של התנועה, שהיה מושר בסניפי צעירי ציון בעיירות אוקראינה:

אין צער, אין צארן, אין עלענד, אין זארגן
וואס האבן אונז נעכטן געדריקט און געווארגן,
זאל קלינגן און הילכן דאס ליד פון דעם מארגן,
פון פרייע און ליכטיקע טעג.

דאס ליד פון דעם פאלק, וואס איז עלענד און אָרעם,
דאס ליד פון דעם פאלק, וועלכער האט ניט פארלארן
זיין איינציקע האפנונג פון טויזנטער יארן,
זיין איינציקן ריכטיקן וועג...

(בצער ובזעם, בגלמודיות וביסורים, שתמול-שלושם לחצונו והחניקונו, תישמע כרעם שירת המחר, של ימי חירות ואור. שירת העם, הגלמוד והדל, שירת העם, שלא אבד תקוותו היחידה בת אלפי שנים, את דרכו הישרה היחידה...).

הוא שר את שירת התנועה ואף היה מרכז לחצים שנשלחו אליה על-ידי מתנגדיה. ב־3 בנובמבר 1918 התכנסה האסיפה הלאומית היהודית בקיוב. המפלגות הציוניות היוו רוב בוועידה. אולם על פועל-ציון נפל פחד השמאל ונמנעו מלהמוך בעמדת הציונים וצעירי-ציון, וביחוד בשאלת השפות. כבר בפתיחת הוועידה נערכה אוב-סטרקציה נגד הנאומים העבריים של מ. אוסישקין וא. לוינסון, שהופיע כב"כ צעירי-ציון. לוינסון עמד בחזית זו ונאומו העברי, המעמיק והמלוטש, הקסים את משתתפי הוועידה, אשר צמאו למלה העברית.

היה ללוינסון גם יד וחלק בהנחת היסודות ל„החלוץ“ ברוסיה. עוד בינואר 1918 התכנס בהרקוב כינוס „החלוץ“ ובו התנגשו שתי השקפות נגדיות על מהות „החלוץ“. לוינסון הנן על ההשקפה האידיאליסטית שראתה את „החלוץ“ כעובר לפני המחנה ומכשיר את הדרך לעליית המונים. בעוד שמתנגדיו ראו את תפקידו של „החלוץ“ ביצירת מעמד הפועל העברי, העולה לארץ לא בבחינת אוונגארד, אלא כעם עצמו. דעותיו של לוינסון נתקבלו בכינוס, אשר קבע את מטרותיו של „החלוץ“ — „להכשיר את הארץ כשביל העם“ ותפקידו „לסלול את הדרך לעם ולהבטיח את החיים הפרטיים

* המנן על השקפה זו היה הח' קוֹזִירובסקי ז"ל, אשר לאחריכך עמד בראש החלוץ הכלת-ליניני והוגלה על ציונותו ולאחר שנים של מאסר עלה לארץ.

של החברים המניחים יסוד לחיים עבריים לאומיים-חברתיים בריאים בעתיד¹.
 במועצת התנועה בחרקוב, בכ"ז אייר תר"פ, בא הפילוג. לוינסון וחבריו נשארו
 נאמנים לצעירי-ציון, להפועל-הצעיר ועם יציאתו מרוסיה ושובו לפולין הצטרף
 ל"התאחדות" ובה פעל עד לעלייתו לארץ.

ג

בדרכו חזרה לפולין בשנת 1920 שהה לוינסון כמהצית השנה בוינה, כפעיל במשרד
 העולמי של ההתאחדות שהוקם שם לאחר ועידת האיחוד בפראג, בין הפועל הצעיר
 וצעירי ציון.

בתנועה ההתאחדות בפולין היה לוינסון הלוחם בשער. עורך העתון "פאלק און
 לאנד" ונציגה במוסדות הציוניים הארציים והלאומיים. המוני העם אהבו לשמוע את
 נאומיו. בהתלהבות ובאש העצורה בנאומיו הלהיב את שומעיו ורכש את לבם. הוא
 נדד מעיר לעיר ומעירה לעירה לשאת את דבר התנועה והארץ. בין מנהיגי התנועה
 הציונית היה הוא הארצישראלי, שידע את כל המתהווה בארץ ידיעה עמוקה, מתוך
 קשרים אמיצים ומתוך תחושת-נפש. הוא חי בגולה את חיי הארץ והיה שליחה הנאמן
 עוד לפני שעלה להשתקע בה. יחד עם זה הוא גם חי את חיי ההמונים, אשר אהבם
 ורצה להיות מגינם, שאיפה זו שנשא בלבו עוד מתקופת לימודיו.

לוינסון לא היה איש מפלגה מצומצם ומוגדר. לא הסתגר בד' אמותיה ולא ראה
 בה כיתה המסתגרת בעקרונות דוגמתיים. המפלגה משרתת את האידיאה, והיא פרי
 שאיפתה ואמונתה של האומה. המפלגה ועקרונותיה תפקידם להדריך את העם, ללוותו
 במאבקו, להאיר את דרכו, לפתוח לו פתחי מחשבה והגשמה, אולם היא איננה מעל
 לעם, היא אינה יכולה לנטוש מדרכו המהותית והיסודית ולספק לו "ילדי נכרים".
 החוש הבריא, יצר החיים השלמים, הנאמנות למקור — הם השומרים על עם החפץ
 בחיים עצמאיים, תוכיים, מלכת אחרי רעיונות-זרים, וגם כי יושפע מהם השפעת-
 רגע ושעה, יחזור וישוב אל עצמו ואז יבעוט באלה שהרכיבו לו מחשבות-חוץ.
 נאמנותו זו של לוינסון למקורות העם, לעצמיותו, לדרכו המיוחדת, לשאיפתו
 היסודית — היא שעמדה לו במערכה הציונית והציבורית. המוני-העם הכירו הכרה
 אינסטינקטיבית בנאמנותו זו ושילמו לו שלמיתודה והכרה.

היה לוינסון נציגה של ההתאחדות בסיים הפולני. מעטות היו הופעותיו על במת
 הסיים, אולם הוא הביא אל הרחוב היהודי את מאבקה של נציגות היהודים בתוך
 בית-המחוקקים הפולני, שבין כתליו השתררה רוח של התנשאות על פני המיעוטים
 בכלל ורוח של שנאה למיעוט היהודי בפרט, מתוך ישיבות הסיים היה יוצא אל

* בשנת תרצ"ו, כנשף הפרידה שלו בוורשה, לפני עלייתו לארץ, הזכיר לוינסון בין שלוש
 האספירות העיקריות שבתיו, את כינום "החלוצ" בחרקוב — וכה אמר: — "אף אחד לא חדר אז,
 כימי כינום היסוד של "החלוצ", לעומק מהותה של יצירה זו, אולם הרגשנו שאנו עומדים על סף
 יצירתה של תנועה גדולה".

אחיו. מספר להם על המצב המדיני, על החוקים והגזירות, והיה חוזר אל הסיים ומכניס לתוך ה"קולו" היהודית את רוח המוני העם, העומדים מאחורי נציגיהם. עם תום כהונתו בסיים נקרא להיות נציגם של יהודי בריסק בעיריה, כסגן ראש העיר. בריסק-דליטא היתה עיר יהודים, שרוב תושביה יהודים אך לא ניתן ליהודי לעמוד בראשה, אולם איי אפשר היה לשלול מנציג יהודי את הסגנות. במשך שלוש שנים (1929—1932) הוטלה המשרה הזאת על שכמו ואף בה נשא באחריות רבה. מקום מיוחד ללוינסון בתנועת ההתאחדות העולמית. בועידה השלישית בדנציג, בה נקבעה הפרוגרמה של ההתאחדות, היה הוא בין ראשי המדברים והמכוונים. הוא היה נציג התנועה בקונגרסים, בועד הפועל הציוני ובמוסדות שונים.

רבה היתה תרומתו לתנועה העברית. ל"תרבות" בפולין נחן ממרצו. בכתב ובעל־פה עשה את כלאכתו בהתלהבות המיוחדת שלו. אף בתנועה העברית העולמית היה מקומו בין הראשונים ובקונגרס הציוני הי"ח בפראג היה הוא המרצה בשאלת התרבות העברית

עם האיחוד שקם בין פועלי־ציון צ. ס. וההתאחדות בשנת 1932 לא הצטרפה אליו ההתאחדות בפולין ושנים אחדות המשיכה בקיומה הנפרד. לקונגרס הציוני הי"ח בשנת 1933 הופיעה ברשימה לחור. לא, לוינסון ולחברו למשלחת זו לא ניתן להצטרף לסיעת העבודה, והיה סבלו עמוק ועידוד חיפש ומצא לו בעבודה ספרותית.

צר נהיה לו המקום בגולת פולין. בנינים שבנה נחרבו. האדמה בערה מתחת לרגלים. השמים התקדרו. "חשרת עננים כיסתה את האופק. לא ידענו בדיוק מה צפוי לנו ופחות מכל תארנו לעצמנו את הסוף האכזרי. אולם היתה לנו הרגשה ברורה, כי אנו הולכים מדחי אל דחי, כי אנו מתגלגלים במדרון".

ראה לוינסון את התהום הפעורה וידע, כי הגיעה השעה להגשמת שאיפת־חיו — ובשנת תרצ"ו עלה לארץ עם משפחתו להשתקע ולחיות בה.

ד

מילדותו נמשך לבו לספרות. בעודו נער חיבר אגרות בצורת עתונים קטנים ובהם מאמר ראשי, שיר וסיפור. פיליטון וחדשות ואף עיטורים וציורים.

בשדה־הספרות היה פורה ורב־גווני. ספרים וחוברות, מאמרים על אישים ועל עניני שעה, מאמרי פולמוס ומאמרי הסברה, שירים ותרגומים. יצירה רבה ורב־ת־גוונים. על לוינסון כסופר, משורר ומתרגם, יש לכתוב הערכה שלימה ומקיפה והיא ודאי תבוא כפתח הכרך השני של כתביו, שהיה מוקדש לדברי ספרות ושירה. נזכיר בזה אלה מספריו שאינם כלולים במסגרת הכתבים.

בשנת תרצ"ה הופיע בורשה בהוצאת "האכסקוטיבה של הברית העברית העולמית" ספרו "התנועה העברית בגולה". בספר הזה מכונס חומר רב ומגוון, היסטורי ואקטואלי, הנסיונות והמפעלים בשדה התרבות העברית האורו בו במלוא היקפם. הספר הוא מעין אַנציקלופדיה של התנועה העברית. מעין הישוארות־הנפש למפעלים.

מוסדות ואישים. בשנת תש"ב הופיע בספריה הציונית הקטנה (הוצאת המכון להשכלה ציונית) ספרו על האומיות היהודית; בשנת תש"ג הופיע בירושלים ספרו "ביבליוגרפיה ציונית". בידיעה ובעמל רב ליקט את החומר הביבליוגרפי של מאות ספרים וחוברות על התנועה הציונית.

בשנת תשי"ג, כאשר המחלה כבר לא הרפתה ממנו, הופיע ספרו "תולדות יהודי ורשה", בהוצאת "עם עובד". בפתח הספר מעירה ההוצאה:

זהו ספר שנכתב בידי סופר, אשר החוויה היהודית בוורשה עודה רוטטת בנפשו, אשר הדמויות והמקומות בהם הוא דן קרובים ללבו והוא הכירם ממגע ישיר, אינטימי. המגע האישי והגישה הבלתי־אמצעית מטביעים את חותמם על הספר שלפנינו.

— חובה עלינו להתנצל על חסרון אחד בספרנו זה. בגלריה הרחבה של אישים יהודים, שפעלו בוורשה, בחלקם חיים אתנו בארץ, השמיט המחבר איש אחד, אשר ידו רב לו בכמה וכמה משטחי החיים היהודים בוורשה. פרט למקומות בהם לא היתה לו ברירה אחרת נמנע אברהם לוינסון מלהזכיר את עצמו ואת פעילותו הוא בחיי הציבור ובחיי הרוח של יהדות ורשה.

חקצר היריעה מלמנות את פעילותו בשדה התרגום: "מכתבים על היהדות הישנה והחדשה" לדובנוב, "תולדות הצהרת בלפור" לד"ר גלבר, "הרצל" לא. ביין; שירי פרוג, משלי אליעזר שטיינבארג ושירי יצחק מאנגר; "ייבגני אוניגין" לפושקין, "מצרי" לרמוזנטוב, המחזה, "הטא וענשו" לדוסטויבסקי; המחזות "מירליה אפרה" לגורדין, "בנות הנפח" להירשביין, "המכשפה" לגולדפדן, "הרשלי מאוסטרופול" להירשזון ועוד ועוד. ונכונה היא הערכתו של ראובן אבינועם, כי בכל אלה "אנו שובעים את פעימתו של הלב היהודי הער, אשר שאף לשמור על כל גחלת פן תכפה, אשר התמסר לנצירת כל אוד מיצל מאש, אשר השכיל לעצב דמויות מנחות־דרך ומאירות־נתיבות בחיינו".

בפרקי הכרך הראשון של כתבי אברהם לוינסון הכנסנו מעט מזער מיצירתו הרבה והמסועפת.

בפרק הראשון — "לאומיות, ציונות, מדינה" — ניתנים פרקים מקוצרים מספרו לביסוס הציונות, שהופיע בספריה "יסודות" בוורשה (החלק הראשון בתרפ"ט, השני בתרצ"ב). בהסבירו את הרעיון הציוני, שהוא רואה בו את תורת היצון הלאומי, שיסודו ביצר הקיום ובהמשך הדורות, שילובם ומיזוגם, הוא איננו מניע לידי שלילת הגולה, הוא שולל את הגלות, "כתוכן חיינו הקלויים, החולניים, הבלתי־נורמליים", אולם יחד עם זה יש חיוב בעבודה בגולה.

"אנו שוללים את הגלות, אנו מחייבים את הגולה". במידה שהעם נכנע לגלות, מתקשר בה ואוהב אותה על כיעורה ועל ניוונה, מקבל באהבה את סבלה — הרי הוא מגלה מידת העבד המנשק את הרצועה המלקה אותו. מכאן התנגדותו החריפה לכל אותם הזרמים בלאומיות היהודית שחייבו את הגלות וראו בה אפשרות של

המשך חיים יהודיים נורמליים, עצמאיים ויוצרים. וכבר אמר רבי חנוך מאלכסנדר: „גלות ישראל במצרים היתה בעצם זו, שלמדה לסבלה“. לוינסון לא סבל את הגלות, אולם סבל הגולה היה סבלו. הוא ראה בסבלותם של שבטי ישראל הנתונים בגלות וכל לבו נתן להם.

לא את הלאומיות בלבד הסביר לוינסון, כי אם גם את „מפּלֵסִי הַדֶּרֶךְ“ לתנועה הלאומית, הציונית ולתנועת העבודה. על החוברת שלו על א. ד. גורדון באידיש, שהופיעה בשנת תרפ"ד, בהוצאת „ההתאחדות“ בוורשה, התחנך דור שלם של נוער ציוני בהתאחדות ובגורדוניה. הערכתו את גורדון היא מקיפה. הוא חדר לסניולפנים של תורתו ושל חייו וצר את דיוקנו כתלמיד נאמן. זו הפעם הראשונה שחוברת מעמיקה ומלאת-תוכן זו ניתנת בידי הקורא העברי, בשנת המאה להולדתו של גורדון.

את המסה על יצחק ריף כתב לוינסון כמבוא למבחר מאמריו שהופיעו בספריה „שרשים“, בתש"ו. הוא גמל חסד לאחד הראשונים במערכה הציונית, אשר שמו כמעט ולא הגיע לדור הצעיר.

ברשימות שרוכזו בפרק על „משואות גולה“ נתן א. לוינסון ביטוי לזעקת החורבן של יהדות פולין, שנפלה שדודה תחת שבט הנוגש האכזרי במלחמת העולם השנייה, בחורבן פולין אבדה לו משפחתו הענפה — משפחת הפרט וכלל המשפחה. אבלה נפשו ומאנה הנחם. הוא היה דבוק בכל נימי נפשו בגולה זו. הוא קונן על לודז עיר מולדתו. על ורשה, על בריסק-דליטא. מסתו על „יהדות פולין בהתקוממותה“, שהשמיעה לראשונה בלב נרגש ורוח נשברה בויעדה החקלאית בכפר-סבא, בשנת תש"ה, היא קינה רבת-תמורים המבכה את חורבן העם הנשמד. בשנת תש"ח ביקר לוינסון בפולין שלאחר החורבן ורשימותיו „משוט בפולין“ הן ביטוי מלא-עצבות לפגישת-יתמות זו של בן החוזר לבית אמא ומוצא אותו חרב על כל סביביו. במדור „ארחות תרבות“ ניתנים מאמריו על התנועה העברית ועיקרי החוברת „תרבות יוצרת“ שהופיעה על-ידי המרכז לתרבות בתש"א.

ה

שנות חייו בארץ של א. לוינסון היו שנים של עבודה קשה, סערת-רוח גדולה וסבל נפשי עמוק. בשנים הראשונות להיותו בארץ לא נמצא הסדן לפעולתו ויצירתו. חקופה מסויימת היה קשור לעבודת האוניברסיטה העברית והיה שליחה בארצות הגולה, שליחות שהפכה להיות שליחות התרבות העברית. ובקהילות ישראל בפולין וברומניה נשא את דברו ושוב נפתחו הלבבות לנאומיו שנחצבו מעומק לבו ולביטויו הנפלא והמשרה אוריה של יצירה תרבותית על כל אלה שבמחיצתם הושמעו. שנים מעטות פעל במרכז לחינוך של זרם העובדים. היה אברהם לוינסון איש החינוך העברי, אולם לא היה נושא הדגל של חינוך נפרד לילדי העובדים. חינוך העבודה היה שאיפת-לבו, אולם לא במסגרת נפרדת. מי יתן וכל ילדי ישראל יזכו

לחינוך ברוח העבודה היוצרת, אולם לפלגות ילדי ישראל בחינוכם במסגרות נפרדות — כאב לבו ועל כן לא התפלאו יודעיו ומוקיריו על כי לא המשיך בתפקיד זה שהטיל על עצמו לתקופה מסויימת.

מן המרכז לחינוך בא אל המרכז לתרבות. ושוב היה לוינסון „המשביר“ של פעולת התרבות. תלפיות שהכל פונים אליו: פעילי תרבות בישובים, מדריכי נוער, מורים וסופרים, אנשי במה ומחברי מחזות, קריינים ומדריכים לשירה בציבור. הוא היה פוסק הלכות בתרבות, מכוון את העושים, עושה ומעשה, מרצה בכינוסים ובפגישות, מתווה פעולת חוגים להשכלה ולאמנות. גבר מעיינו ורבה שפעתו. רק חלק מפעולתו זו רשום בדינים וחשובות של המרכז לתרבות ובפרטיכולים של ישיבות וכינוסים, אולם לא נמדדה מידת השפעתו ולא נרשמו רישומי החווייה שחרת בלבות אלה — והם רבים מאוד — אשר שאלו בעצתו, הופעלו מתביעתו, נהנו מהדרכתו, ועושר נפשו דבק בהם והאיר את מעשיהם.

ובאמצע החיים והעשייה הרבה נגזרה עליו גזירת הפרישה מן הציבור ומן העבודה. איש הביטוי המזהיר כבד עליו הדיבור; איש התנועה הבלתי־פוסקת נדון לישיבת־בית. רב היה סבלו הנפשי והפיסי וקשה היה לראותו במצבו של חולה שאין לו מרפא. ביום כ"ט תמוז, תשט"ו, נלקח אברהם לוינסון. הלב החם נדם. נאלם כוורו ונעלמה דמותו — דמות מאירה באהבת־אדם, נפש עשירה ומעשירה.

7

בנשף הפרידה בוורשה ציין לוינסון כחויייה עמוקה בחייו את: סוד הבמה העברית בלודז. במחזה „הגיטו החדש“ הרצל הוא שיחק שני תפקידים — התפקיד של הרב פרידהיימר ואת התפקיד של הפועל פטר ואַדניק.

במחזה הזה אומר הרב פרידהיימר: — „הגיטו היה מחניק וללא נקיון, אבל שם פרחו המידות הטובות של חיי המשפחה. האב היה הפטריארך. האם הקדישה את חייה לבניה — ואלה הגו אהבה ויראת־כבוד להוריהם... זוהי מכורתנו הדלה“; ובמקום אחר הוא מספר את הסיפור על גירוש היהודים מארץ הריין ועל הנער משה בן אברהם, שיצא לעזרת אחיו באמרו לאמו: „שומע אני קול־נהי הקורא לעזרה!“ יצא ולא חזר. שילם בחייו בעד הגנת אחיו.

הפועל ואַדניק מופיע כנציג הפועלים המנוצלים במכרה, שהרעב והקור עושים בהם כלה ואין דאגה לחייהם. „קירות המכרות אינם מקורים כראוי — ויום אחד עלול הכל להמוטט ולנפול על ראשינו“.

בספרו על חוויית־נעורים זו אומר לוינסון, כי ראה מאז ומתמיד את החיים כמזיגה — המאבק ללחם בסימן הרוח. הרב הטוען לרוח היהודי שהיה קיים בגיטו ונאבק על הקיום הרוחני של העם והפועל הגאבק נגד מנצלו. את הציונות ראה לוינסון כגילוי משיחי — המאחדת בתוכה את השאיפה האיניברסלית לשלום עולם, לאחנת אדם ואת השאיפה הלאומית־היהודית לתחיית העם בארצו, תחייה מדינית ורוחנית.

היתה זו השקפת-עולמו של א. לוינסון ולה נשאר נאמן כל ימיו ולה הקדיש את כל חייו, כשרוננו, מרצו, התלהבותו, ידיעותיו ואמונתו הרבה.
והיתה שלימות במציגה זו, שלימות שבמחשבה ובמעשה. כי היה האיש לוינסון שלם עם עצמו, שלם עם עמו, שלם עם הנועתו ושלם עם אמונת-חייו.

כ' תמוז. תשס"ז

יוסף שפירא